

ב"ה, גליון ב' חשון תשל"ח וועד העולמי ללימוד תורה לשמה ובזכות זה נזכה להגאולה שלימה בקרוב בב"א מערת אליהו, חיפה, ארץ ישראל

יערות דבש חלק ראשון דרוש ב'

אבל בעונותינו הרבים גם אהבת ה' אינו שלימה אצלנו, כי איך אוהבים אותו בכל לב בעזבם שקידת תורתו וההשגחה להרבות גדיים ותיישים,

אוי לי אמי כי ילדתני, בראותי שפלת הדור בכל חלקי אירופה, ממש אין ישיבת לומדי תורה לשמה ישיבת לומדים מומחים שוקדים על התורה בעומק הלכה של אמת, אלא בעונותינו הרבים בפלפול של הבל מבלי הודה על האמת,

אין דורש להבין דרכי התורה על בוריה, ואליכם אישים אקרא, זכו לחולקכון שעוסקים בתורה בתמידות מחיל אל חיל ילכו, אבל כל למודכם גמרא משניות מדרש של"ה, ואין אחד נותן ללב ללמוד אור החיים על בוריו לדעת הלכות תפילין, ציצית, תפלה, ברכות, נטילת ידים, וברכת המזון, הלכות שבת והלכות יום טוב על בורים, אשרי איש שימלט ולא ישגה בהן, כי בהן הלכות רבות והידיעה להמונים מעוטה, ובפרט דיני מוקצה, מלאכת שבת ויום טוב וחול המועד, ברכות הנהנין וכדומה:

תוכחת מוסר מה שדרש הגאון זצ"ל ט' טבת תקל"ד בק"ק מיץ יע"א:

נעים שיר זמירות לישראל כאשר החל לדבר מגבורת יצה"ר לפתות אנשים בחלקלקות לשונו לשון רמיה, פתח ואמר [תהלים לו, א] למנצח לעבד ה' לדוד נאום פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלהים לנגד עיניו וגו', וכבר התעורר המדרש שוחר טוב [שם] למה אמר בזה לעבד ה', ואמר כאשר נצח דוד לגולית, ואמרו [שמואל-א יח. ז] הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו, אמר דוד הנצחון של הקדוש ברוך הוא הוא, ואמר לך ה' הגדולה וכו' והנצח, אמר הקדוש ברוך הוא אתה תולה נצחך בי, אני אתלה אותו בך דכתיב למנצח לעבד ה' לדוד וכו', ודבר זה יותר קשה הבנה, דמה ענין זה עבד ה' לדוד המורה על נצחון, אם הוא מהשם ולה' יתייחס, או של דוד ולו יתייחס:

והנה פשוטו של מקרא הוא כך, כי כבר כתב הרמב"ם ויתר חכמי הדור, על כת פריצים הפושעים ומורדים, כי חושבים, להיות כי כל כוונת מצות ה' בכונה שכלית, כי לא יתכן מצות חכם שיצוה דבר בלתי השכלה, ועל דבר משל, ציצית הוא על ידי כך לזכור מצות ה' ולהשכיל באמיתת מציאותו, ואם כן איפוא הם - ימח שמם - חושבים לרעה לאיזה צורך ציצית, בהשכלה בלב וקביעת זכר למצות קדושת השם וכדומה, די, ובזה יפעל ענין וטעם הציצית וכוונת המצות, וכן הדבר בתפילין ושבת לדעת חידוש עולם, וכי בו שבת, וכי נברא העולם בששת ימי מעשה, וכי הכה כל הבכור והרים ראש ישראל וקרבתו לתורתו, ואם כן בהשכלה ומחשבה זו די, ואין צריך לשמור בהנחת תפילין בגשמי, או שמירת שבת וכדומה, זהו תכלית המרי אשר פעל היצה"ר באנשים החוטאים בנפשותם, אשר חשבו להשכיל, ויעשו כוונים למלאכת השמים, וזהו בתכלית המרד והפשע, אמנם בענין הלז וכדומה לזה במקצת, פשתה נגע צרעת הזו בכל מחנה העברים בעונותינו הרבים, אשר המון עם אומרים רחמנא לבא בעי, וחושבים להיות לבבם תמיד עם ה', לייחד קדושת שמו ברבים ולאחוב אותו בתכלית בכל עבודות המסורות ללב, בזה די, ואינם מקפידים אם עוברים על מצות מעשיות ועבודת ה' בכל דבר, וזהו אומרו נאם פשע לרשע בקרב לבי, הרצון הואיל ועבודת ואהבת ה' תקוע בלבי, אין עוד נפקא מינא במעשים חיצונים הנראים לעינים, כי (שמואל א' ט"ז, ז) אדם יראה לעינים אבל אלהים יראה ללבב, ואם לבך שלם עם ה', מאי איכפת עוד במעשה הנראה לעינים, וזהו אין פחד אלהים לנגד עיניו, כי אין נפקא מינא בזה, וזהו הפשע לרשע, וזהו פרי חטאת יצה"ר בעונותינו הרבים:

אך באמת שקר הוא ומלים כזבים, ולא יקומו רשעים במשפט ה', כי שניהם כאחד טובים רעותא ועובדא, כונה ומעשה, ואם כי כונה עיקר, אבל צריך מעשה לעורר הכונה וכונה לעורר המעשה, וידוע כי אנו לפני ה' בשתי בחינות, בחינת בן ובחינת עבד, והוא, זה בכונה לאהבה בלב הוא בבחינת בן, כי הבן אהוב לאביו נפשו קשורה בנפשו ובאהבתו ידלג שור, ולא כן עבד, אמנם בבחינת המעשים ועבודת ממש הרי בבחינת עבד, כי אין הבן עושה עבודות כמו עבד, אשר זהו ענינו יום ולילה לא ישובת, ולכך יש לנו שתי בחינות בן ועבד, ולכך דוד בקומו להזהיר העם הישראלי לבל יפנו לקול היצה"ר להבטל ח"ו מעבודת ומעשה מצות, וכי אין הדבר תלוי בלב לבד, פתח ואמר לעבד ה' לדוד, כי זהו בענין עבודת ה', ולכך אנו נקראים עבדי ה', היות אנו עובדים משמרת הקודש ובכתף ישאו, וזהו נכון:

אבל כוונת המדרש, דיש להבין ענין גולית בטעם ברו לכם איש וירד אלי וכו' [שמואל-א יז, ח] וכו' והמנוצחים יהיו למנוצחים עבדים, מה טעם יש לזה, לא כמשפט הדת וטיב מלחמה שאל זאת, ולא כן במשפט השכל, כי בשביל שגבור אחד כובש גבור השני יהיו כל העם עבדים, ואם יקר לו מקרה שיחלק על גבי קרקע מקום הלוחמים, או שיפול חרבו מידו כמקרה הלוחמים, אשר עי"כ גובר השני, יהיו כל העם עבדים, וגם יש להבין מה שאמר דוד שחרף מערכות ה', מה חירוף יש לה' שאין בנמצא אצלינו גבור תקיף וחזק כמו גולית, ולא בכח יגבר איש להשיג שלימות נפשו, אדרבה מחוק וטבע תורתנו ורוב מצות מבלי להיות רק חלש ותש כח, ולהכי נקרא שמה תושיה (סנהדרין קו ע"ב), ובפרט לא היה לפלשתים תמיד גולית רק בזמן אחד, וכבר היו ימים שהיה לישראל גבור, הוא שמשון המפורסם:

יותר תמוה, כשאמרו הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו, קנא שאול לדוד ואמר, לי נתנו האלפים ולדוד הרבבות, ועוד לו אך המלוכה [שם יח, ז-ח], שאין לו שחר כלל, וכי בשביל זה תהיה לו המלוכה, וכי בחרו הגבור למלך, ואין זה מתנאי בחירת המלך, הלא שאול עצמו הכריז, מי שיכה גולית יתן לו בתו וכו', כי לבבו חלש ללחום אתו, ואם המכה יהיה גבור ממנו וכי בשביל זה ימלוך בישראל. אמנם להבין דע, בשנבין גם כן במה שאמרו בגמרא דסוטה (דף לו ע"ב) ביוסף שבקש לעשות צרכיו, ובא דיוקנו של אביו ואמר, יוסף עתידים אחיך שיעמדו על אפוד, רצונך שימחק שמך מתוכם, וחזר בו, וי"ל למה לא אמר לו שום דבר שפוגם ומורד בה' ובנשמתו, רק בזה שימחק שמך מהאפוד, ומה ענין זה להך דחטא עם אשת אדוניו, והדבר תמוה עד שאין צורך להאריך:

אבל הענין כך, כי כבר נבוכו רבים אם יש מציאות לחכמות וגזירות משפטי כוכבים והוברי שמים, או לא, כאשר הרמב"ם צחק עליהם, אבל הראב"ע מגן בכל כחו בעדן, והאמת כי ודאי יש לכוכבים כח לפעול בגשמים כי לא לחנם נתן ה' אותם ברקיע בגלגלים שונים, ובאור גדול עולים ויורדים רצים ושבים, אבל הוא אצלם כחולם חלום שיש בו מהאמת, אבל צריך פתרון:

והנ"ל כי ודאי דגזרת כוכבים מורים דברים שיש בהן מהאמת, כי מורין על דבר בדומה או דבר רחוק כמו פתרון חלום, וזהו או מסיבת החוזה, כי אי אפשר להשיג הדבר בשלימות, או מפאת הכוכבים בעצמם, כי השפעת השם בכוכבים אינה כל כך פסוקה וחלוטה, שתהיה גזירתם והוראת ענינם בשלימות ובפסיקות המוחלטת, ודבר זה, ההבדל וההפרש שהיה בין אורים ותומים ובין תרפים שהיו לכל מלכי אומות העולם, כי התרפים היו לאו"ה בנוים על חכמת הכוכבים כפי מהלכם וקיטרן ואלכסון, כאשר התחכם הראב"ע פ' תצוה בענין אפוד ואורים ותומים שהיו על מתכונת הזו וכפי משטרי השמים, אבל כבר חלקו עליו חכמי אמת, כי לא כן הוא, וזהו שהיה גם כן לחכמי הגוים, ובהם התחכמו לדעת עתידות וקורות הזמן, אבל לא הגיעו לשלימות ודבר ברור בלי ספק, והקרא אמר [זכריה י', ב] התרפים דברו און. ולא כן אורים ותומים, אפוד קודש, שהיו בו השפעת רוח הקודש וענין נבואה, שהיו דבריהם מוחלטים ותמים, בלי שיפול בהם ספק או שיהיה פתרון בדרך דמיון, או בדרך רחוק ומדומה, רק הכל באר היטב, ואמרו (יומא עג ע"ב) אורים שמאירים דבריהם, תומים שמשלימים דבריהם, ואפשר החכם הראב"ע ז"ל לא כדין מיליה שצייר תמונת מהלכי כוכבים באפוד ומרובע וכדומה, כי את זה לעומת זה, כגובה השמים למעלה מכוכבים באור השפעת אלהים בצורות הקודש וכסא הכבוד, גם כן בדמותו מאורות גשמיים, ויש בהם גם כן כל האופנים האלו, ועולם התחתון מכוון לעולם עליון, כאשר ישכילו חכמי אמת בזה [זו"ח בראשית י"א], ואין כאן מקומו להאריך, אבל זו ההבדל בין אורים ותומים לתרפים, ובזה נפלינו מכל העכו"ם אשר היו על פני האדמה, וזהו לאות כי אין בגזירת הכוכבים דבר ברור, דאל"כ מה טיבם של אורים ותומים, ומה כל החרדה הזו, כיון שיש כח בטלמסאות העשויים ע"פ גדרי כוכבים להגיד כל דבר שהשלימות בו לחכמה, וזה פשוט:

והנה הא דיוסף לעשות צרכיו נכנס, ודאי אין זה מחמת רוע לבב לחמדת יצר לרוע, רק כדאמרינן (רש"י פ' וישב לא, א, וכן במדרש) שהוא טעה, כי ראה באצטגנינות שתתדבק ביוסף, וחשב שהיא היא, ולא כן הוא, כי רק זרעה, כי אסנת נשאה ליוסף, ואם כן זו כי שניהם התחכמו וראו על פי חכמת הכוכבים

וגזרת המזלות וההולדות, כי שניהם ידבקו ומאתם יצא זרע אמונים אשר יעשו חיל בישראל, ולזאת התחכם יוסף, והוא לעשות צרכיו, כי חשבו שאין כאן ביטול כפי גזרת השמים, ואין בזה דבר כוזב, ואם כן ראוי איפוא להתדבק בה כפי הראוי לה מפאת התולדה, ולהוליד זרע קודש:

אמנם יעקב בא והוכיח לו, שאל יבטח בזה, כי אין הוראתם וגזירתם אמת, ויש בהם מהטעות והדמות בעלמא, כמו פתרון החלום, כי זה יורה על זרעה וכדומה, אבל לא שיחטאו לאלהים ליקח אותה והיא בעולת בעל, ולזה אמר לו אם אתה חושב שיש אמונה בגזירת הכוכבים מבלי שגיאה וטעות, אם כן לעתיד, יעמדו אחיך על אפוד, ואתה לא תהיה בתוכם, כי לדעתך אין צורך לאפוד כלל, כי התרפים מעשה ידי אדם הבנויים על משפט הכוכבים כנ"ל מורים גם כן כזה, ואם כן איפוא למה לו אורים תומים, ואם כן ימח שמך מתוכן, ומזה השיג יוסף, כי אין אמונה בגזירת הכוכבים, ואף הוא פירש מאתה, ואחר כך נתקיימה גזירת הכוכבים באסנת בפתרון החלום. ודבר זה הוא במזל ישראל, כי כפי מזל ישראל מורה, שתמיד יהיו נוחלי אברהם עבדים, עם שנאו ובזוי. ולכך אמר אברהם שהי' חכם באצטגנינות, שבן משק ביתי ירשני להיות עבד, והקדוש ברוך הוא אמר לו (שבת קנו). צא מאצטגנינות שלך, כי אני אשדד המזלות, אבל מכל מקום לתת להם קיום במקצת, כפתרון חלום שאמרו אם אין כולו מתקיים מקצתו מתקיים, אמר [בראשית טו, יג] ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו' וזה הוא לקיים מקצת גזירת הכוכבים בעבדים:

ודע כי ענין מלך לאומה, עד שאמרו (אבות פ"ג מ"ב) הוי מתפלל בשלומה של מלכות, וחולקים כבוד למלכות אפילו למלכי אומות העולם (זבחים קב ע"ב - מנחות צח.), ותקנו ברכה בראיה שלהם (ברכות נח.), והוא כי השפעת המזל לאומה הוא למלך, וממנו יושפע לכל האומה, והוא תיכף אחר המזל, ולכך אמרו [ב"ר פט-ד] אין דומה חלומו של מלך לשל הדיוט, כי חלומו על כל העולם היות הוא מושפע מהמזל בכלל העם, ואחר כך מחלק, והוא שני להמזל, אך זהו במלכי אומות העולם, אבל מלכי ישראל, גבוהים הם מהמזל, והם תיכף מקבלים השפע משכינה ומחלקים בישראל, וזהו [דה"א כט, כג] וישב שלמה על כסא ה', שמקבל השפע מכסא כבוד, ואמרו (חגיגה יד.) די כרסון רמיו, אחד לו ואחד לדוד, כי דוד מקבל תיכף מכסא כבוד:

אמנם זה אינו בכל המלכות, רק במלכות בית דוד שהיה הבטחת כסאו כשמש נגדי [תהילים פט, לז], הרצון כמו המזל שמכונה בשם השמש כנודע, כי השמש ראש למאורות המזלות, כן יהיה כסאו, שהוא יקבל ממנו כמו השמש,

ויהיה שוה למזל, ולא ישב תחת המזל, אך זהו במלכות בית דוד, אבל מלכי ישראל אינם במדרגה זו, והם תחת המזל, ולכך ישראל ששאלו מלך ישראל, כי ידעו שעדיין לא הגיע זמן למלכות בית דוד, אמרו [שמואל-א ח, ה] תנה לנו מלך וכו' בכל הגוים, היינו שיקבל השפע מהמזל כמו שאר מלכי גוים, ולזאת קצף שמואל עליהם, אף כי מצוה היא להקמת מלך, כמבואר בתורה וכמו שהקשו כל המפרשים, אבל הקצף היה ששאלו מלך ככל הגוים תחת המזל, ולא כן חלק יעקב, ולכך אמר שמואל [שם יב, יז] הלא קציר חטים היום אקרא לה' ויתן קולות ומטר ודעו כי רעתכם רבה וכו' לשאול לכם מלך, ולכאורה אין מזה ראייה שיהיה מטר לקול תפלתו שהרעו לבקש מלך, אבל לפי מה שכתבתי ניחא, כי הראה להם כי הם למעלה מהמזל, ובתפלתם יש כח לשדד המזל, כי בניסן אשר כפי משטרי המזל אין זמן הגשם והקולות והברקים, ובתפלתו יעשה מול חוק המזל וסדר הזמן, ואם כן כשהם למעלה, הרעו אשר עשו שבקשו מלך ככל הגוים היושבים תחת המזל, ולגדולה מזו המה מתוקנים וא"ש:

והנה ענין גולית שבא אחר כך בימי שאול, ולא בא מקודם כאשר הכה יהונתן מצב הפלשתים, הוא, כי נודע כי כל אומות קדמונים כל הנהגות שבתם וקומם היו על ידי קסמים מעוון ומנחש בחכמת הכוכבים, וכאשר ידעו כי הם במערכה גבוהה וטובה היו לוחמים, וכאשר ראו כי מערכתם שפלה, היו נסוגים אחור, וזה היה כל ענינם כנודע מענין עמלק וכדומה, שהיה הכל על פי חכמת הכוכבים, ולכך גולית כאשר ראה כי מזלו בגרם המעלה עד מאוד ובתכלית הצמיחה, אז גאות לבש ואזר חיל להלחם, כי ראה כי מזלו יקום לו, ולכך אמר (שם יז, ט') האיש הישראלי ילחם עמי, ופרש"י ומדרש, שאול, כי להיות שאול מלך ושני למזל ישראל, עליו להלחם עמו ולראות מי מהמזל יצליח, וזהו שהיה טענת גולית, כי כבר כתבנו כי מפאת מערכת כוכבים יחויב שיהיו ישראל עבדים, רק הישראלים חושבים היותם למעלה וחוף למזל, וע"ז אמר שיהיו לוחמים עמו, והוא בגרם מעלות המזל והוא ינצח, המופת, כי גם על ישראל שולט המזל ומזלו יגבר, ואם כן ראוי שיהיו ישראלים עבדים כפי משפט מערכת הכוכבים, ואם ינוצח, זהו לאות כי ישראל למעלה ממזל, כי מזלו בתכלית הצלחה, ואם כן יחויב שכל עמים היושבים תחת המזל, יהיו לישראל הנשגבים ממזל לעבדים:

ולכך הלך גולית ויתיבב ארבעים יום [שמו"א יז, טז] כנודע, כי מזל צומח בגרם המעלה הוא לערך מ' יום וכן להיפך, ולכך מ' יום היה הגשם על הארץ, וכן מ' יום יצירה (ברכות ס, נדה ל), וכדומה, כי במ' יום ימי עליה וירידה, ובאמת רפו

ידי ישראל להלחם בו, עד שבא דוד אשר כבר נמשח משמואל, וכבר עלה למעלה ממדרגת המזל כהנ"ל, ולכך הוא אמר לגולית [שם, פסוק כו] כי חרף מערכות ה', להיותו חושב כי הכל במערכות הכוכבים, ולא במערכת אלהי ישראל אשר למעלה ממערכת הכוכבים ומשם השפיע לישראל, ולכך יצא נגדו להלחם בו, ואמר היום, שאז היה מזלו ברום גבוה, אמר שה' יתנו בידו, וכבר נודע כי כל מזלות שהם בונים למנהיגי עולם, הם שמו לישראל למשיסה ולעבדים, ולכן אמר דוד [תהילים קיח, יב] אבן מאסו הבונים, היינו מזלות הנ"ל, היתה לראש פנה, והוא כי מאת ה' היתה זאת, ואמר שהגביה קרן ישראל למעלה ממזלות, והוא באמת פלא הענין ונפלאת היא בעיניו, ושבעה כוכבי לכת הם נקראים רועים, כי הם הרועים לעולם, ולכך נאמר בשיר השירים [שהש"ר א, ח] משכנות הרועים על אומות העולם, ולעומתם יהיו לנו לעתיד לבא שבעה רועים, אבל ה' רועה ישראל נוהג כצאן יוסף, והוא המרים אבן מאסו הבונים, וזהו שאמר יעקב [בראשית מט, כד] משם רועה אבן ישראל, והבן, וזה שלבש דוד בכלי הרועים ושם אבן בילקוטו, שהוא אבן ישראל הרועה ה', ומזה הכניע לגולית ופצע מצחו:

ובזה תבין חכמת הבתולות המשוררות הכה שאול וכו', כי ידוע כאשר ה' הסתיר פניו מעמו ונתן ישראל לרשעים - בעונותינו הרבים - לבוזזים, אין הקדוש ברוך הוא עושה להם נס, כי ח"ו לא יעשה רחמנא נס לשקרא ולהרע לישראל, רק מניח אותנו תחת ממשלת המזל, ובזה אנו נכנעים ושחים לעפר, כאשר כתבתי, אשר כוכבי וכסילי שמים נלחמו למולנו דרך קשתם כאויב, ואם כן כל מה שתמצא שהיו אומות העולם לאל ידם לעשות נגדנו, הוא מפאת המזל, ולא מפאת הנס, והנה בקללת האזינו נאמר [דברים לב, ל] איכה ירדוף א' אלף, הרי ראייה כי מפאת המזל כן, ולא מפאת הנס, מי שהוא בגובה המזל וכנגדו הוא בשפל המזל, יוכל לרדוף א' אלף, אבל יותר אי אפשר למזל לפעול, כי אילו היה אפשר למזל לגרום שא' ירדוף יותר מאלף, אף גם באומות העולם נגד ישראל היה כן, כי מזלם בתכלית המעלה, ואנחנו בתכלית הירידה, ולא נאמר בקרא רק א' מאלף:

ואם כן אם תמצא שא' רודף יותר מאלף, אות וראיה שהוא מעזר ה', ולא מהמזל, וזהו מה שנאמר [תהילים צא, ז] יפול מצדך, דהיינו מצד שמאל, שהוא בצד המזלות ועולמות תחתונים מהקדוש ברוך הוא שהוא מצדך, אלף, אבל מה שהוא מפאת עזר ה' בלי כוכבים ומזל, וזהו מימינך, ימין ה' רוממה למעלה מכוכבים, רבבה, וזהו כי כבר כתבנו, כי שאול היה מלך תחת המזל כנודע, ולכך לא היה יכול להלחם בגולית, ולא היה יכול להכות יותר מאלף, אבל דוד

שהיה למעלה מהמזל, ולכך הכה גולית והוא בצד ימין ה', כדכתיב [תהילים קי, א] נאם ה' לאדוני שב לימיני, והכה ברבבות, וזהו מאמרם, הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו, ושאול הבין זה ואמר, אם כן עוד לו המלוכה, כי בזה לו יאות יותר המלוכה ממני, שנתנו לו רבבות, ש"מ שהוא למעלה ממזל, וזהו הראוי להיות מלך ישראל, ולא מלך ככל הגוים כהנ"ל, כי זהו עיקר טיב המלוכה, ולכך נתקנא בו וא"ש:

אמנם ודאי שאף שאנו למטה מהמזל כעת בגלות, מ"מ לא ימלט שהקדוש ברוך הוא למען שמו הגדול לבל יתחלל, עושה לפעמים נס למעלה מהמזל והטבע, וזהו שחשב דוד בהריגת גולית לרוב ענותנותו, לא שהוא למעלה מהמזל, רק היה לבל יתחלל שמו, ולבל יאמרו הגוים ידיהם רמה, פעל זו בדרך נסי, ושדד מערכות מזלות גולית, ולכך יחס דוד נצחון זה להקדוש ברוך הוא, כי ממנו יצא, והוא שהטיב עם ישראל, ואמר [דה"א כט, יא] לך ה' וכו' והנצח, כי בידך לנצח הכל:

וכבר ידוע מה שכתבו המפרשים במה דאמרו (מגילה יד, ערכין י), דאין אומרים הלל בפורים, דאין אנו עבדי ה' רק עבדי אחשורוש כי כאשר אנו למעלה מהמזל נקראים עבדי ה', וכן היה ביציאת מצרים, שהיה הכל נס מוחלט ומופלא, בלתי ישועה בשום חלק ממערכות המזלות, ולכך אומרים הללו עבדי ה', משאם כן באחשורוש, שהיו נשארים תחת המזל, כי נס המן היה מפאת הטבע, ובעל הרחמים סבב סבובים שיהיה ישועה לישראל בטבע מאשת המלך, ומרדכי שהצילו לאחשורוש ממות של בגתן ותרש, ולכך לא נקראים עבדי ה' רק עבדי אחשורוש כנודע, כי מלך הוא מרכבה למזל, וזהו ענין שהקדוש ברוך הוא תלה נצחון בדוד, להיותו למעלה מהמזל והוא יושב על כסא ה' ולכן היה סיפק בידו לנצח לגולית, ולזה קראהו ה', לדוד עבד ה', ועבד השם מורה שאינו תחת המזל, רק למעלה מהמזל כנ"ל בעבדי ה', וזהו לאות כי לו יאות הנצחון ותלוי בו:

והנה לבאר אמרו, נאום פשע לרשע, זולת מש"כ לעיל, הוא כי באמת עיקר כוונתי בזה הדרוש לא להרבות בדרוש בביאור מדרשים ואגדות, כי אם לחפש דרכנו ונחקורה בעונות שבידינו, אשר בעונותינו הרבים אדם דש בעקבותיו, וקבעתי יום זה, כי ימים אלו, יום ח' הועתקה התורה לתלמי מלך מצרים ליונית והיה חושך ג' ימים [שו"ע או"ח סי' תק"פ], וכן יום ט' לא נודע מה היה בו מהצרה, ויו"ד בו צר מלך בבל כנודע. ובאמת על מה שלא נודע בט' בטבת מה היה בו, כבר אמרתי בפעם אחרת ענין הדבר, אבל גם זהו תדע, כי לעולם

כאשר לאחר חצי היום השמש למערב נוטה ונטו צללי ערב, כבר החל ענין יום הבא, ולכך בחרבן בית המקדש בעונותינו הרבים, עיקר היה ביו"ד אבל בט' נטו צללי ערב החל הצרה והשממה בעונותינו הרבים וכן תמיד, ולכך בערב יום כיפור כאשר נטו צללי ערב, כבר החלה קדושת יוה"כ, וקבעו חז"ל במנחה להתודות, ואמרה התורה ועניתם בתשעה לחדש בערב, היינו אחר חצות, ודרשו חז"ל (ברכות ח ע"ב פסחים נח ע"ב ר"ה ט. יומא פא.) כל האוכל וכו', ועיקר הסעודה אחר חצות, וכן בט' בטבת לאחר חצות כבר נטו צללי ערב מיו"ד בטבת יום צרה ומבוכה, יום הרע אויב בקודש לצור על עיר, ויום ההוא קשה לישראל למאוד יותר מיום חורבן הבית, כי ט' באב אינו דוחה שבת, ואילו יו"ד טבת - לפי קביעת קדמונים שהיה אפשר להיות בשבת - כבר כתב הב"י [או"ח תק"נ] בשם אבודרהם כי דוחה שבת כמו יוה"כ, ומזה מופת כי צרה גדולה היתה וכל התחלות קשות [זוהר, ב. קפז]. וכיון שכבר הותרה הרצועה מלמעלה לצור על עיר, כבר אחר כך היתה הדרך כבושה לפני אויבי עמו לעשות כאשר זממו בעונותינו הרבים, ולכן אף ט' בטבת מהצרה והתוכחה, כי בחצי היום נטו צללי ערב ליו"ד:

ולזאת ראו איך זה לעומת זה, בד' תקופות בשנה מכוונים פעמים לטובת ישראל ופעמים לרעתם, כי ט' ויו"ד תשרי, לטובת ישראל קדושה וסליחה, ג' חדשים אחריו מכוון ביום ט' ויו"ד טבת יום צרה וצוקה, ואחר כך בג' חדשים לאחריו יו"ד ניסן יום ישועה לישראל, כנודע משבת הגדול, כי עיקר הנס היה ביו"ד ניסן, וביו"ד ניסן נבקע הירדן כנודע [יהושע ד, יט]. ואחריו ט' יו"ד תמוז הובקעה העיר בראשונה, כמבואר בירושלמי ותו' ר"ה (דף יח) ד"ה זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר, היינו בראשון, דבראשון ביו"ד הובקעה:

ואם כן ראוי לנו להתחזק בימים אלו, לקבוע יום תשובה אולי ירחם ה' עלינו, כי בעונותינו הרבים עיני עוללה ויורדת מים, עד מתי לא עלתה ארוכה לשבר בת עמי, נקומה נא ונסבב בשל מי הרעה, ולזאת אף כי יודע אני מכף רגל ועד ראש אין בי מתום בעונותינו הרבים, מ"מ קמתי לעורר לב העם בתוכחה, אולי אבנה אנכי מכם, כי טוב המוכיח הוא לשני תועליות, א' הוא מה שאמר שלמה בקהלת וקהלת ד, ח] טובים השנים מן האחד וגו' כי אם יפולו האחד יקים את חבירו ואילו האחד שיפול אין שני להקימו, הרצון, כי לאדם תמיד מלחמת פנימית ביצ"ט ויצה"ר כנודע, שהוא בחינות גופי חיצונים שהוא בחינת שד, ופנימות בהירות שהוא בחינת שדי, ואם כן מי יכריע זה בכה וזה בכה, אבל שהמוכיח בא ומזהיר לעשות טוב ולא רע, הרי מצא יצ"ט עזר מצדו, וטובים שנים מאחד, ויצה"ר בטל במעוטו ונפל מי יקימו, ולכן אסור להתחבר לרשעים,

כי אז ליצה"ר הרוב ויצ"ט אחד, נפל ואין מקים בעונותינו הרבים, זהו טעם א' למוכיח:

אבל עיקר טעם, כי בעונותינו הרבים אין אדם רואה נגעי עצמו ויתהלך במישרים, וכל אדם יאמר אני צדיק מה פשעי ומה חטאתי חף אני מעון, ועל כל מעשה ומעשה יש לו אלף אמתלאות, ואין אדם רואה חובה לעצמו (שבת קיט. כתובות קה.). אבל המוכיח, הוא המחפש מטמונות ומזכיר נשכחות, זהו עון פלילי וזהו עון גדול כך וכך, והשומע ישמע והנה רואה כי אך לשקר שמר ימיו וחשב כי אין בו עולה. ועכשיו כל שמעו תצילנה אזניו, כי רואה לרגעים תבחננו, איז רגע בעונותינו הרבים בלי עון ומכשול, קטון וגדול שם הוא:

אבל היצה"ר מתחכם על כך, ומה עושה משניא המוכיח בעיני אדם ואומר לו מה לך לשמוע דבריו. הלא כבר נודע בין החיים לעבוד את ה', והלא מלתו אמורה כהנה וכהנה בספרים וכדומה, ומה לך לסבול דוחקא דבי כלה וזמן ארוך בבית הכנסת, ומי יודע לאיזה פנים מלתו אמורה, ומי יתן החריש יהיה לו לחכמה, וכהנה מוסיף שנאה עד שאינו שומע לקולו, ובזאת האיש הזה הולך לטומאתו טומאת יצה"ר, וחושב כי ישר מפעליו ולא עולתה בו:

ולכך אמרו חז"ל האי צורבא מדרבנן דסניא ליה בני מתא. משום דמוכיח להו במילי דשמיא, כי זהו מתחבולות יצה"ר להשניא המוכיח בעיניהם, אפס הם בחושך ולא יראו אור, וזהו מאמר דוד ע"ה [תהלים לו. ב] נאם פשע לרשע בקרב לבי. היצה"ר חוקק לרשע בקרב לבו שלא חטא כלל, וצדיק וישר הוא, ואם כן אין לך לפחד כלל ממדת הדין של השם, כי צדיק אתה ולמה יפחד לבבך, וזהו אין פחד אלהים, זהו מדת הדין, לנגד עיניו, באמרו צדיק אתה ולא פעלת עולה, אך שלא יבא מוכיח וימצא לו עונות רבות ופשעים, ואם כן יהיה נגלה שקרתו מה עושה, כי החליק בעיניו, מפתה לרשע בקול חלקלקות לשונו, למצוא עונו, הרצון למוכיח שמוצא עונו ומברר פשעיו לשונא, שיהיה שונא אותו ולא ישמע בקולו כלל, ואם כן תהיה דרכו כסל למו בטעות שלא חטא כלל, עד כי יגוע לא יסור שטותו וימות בלא דעת, וזהו מתחבולות היצה"ר:

ולכן עם ה' בנים אתם לה', אל תשמעו בקול לשון חלקלקות, שמעו בקולי אף שאני מרבה במוסר, נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא [משלי כז. ו] - יצה"ר, קומה נא נחפשה דרכיך למצוא אחת לאחת, למצוא חשבון אם הדבר כן, כי כנים אנחנו לא סרנו ממצות ה', או לא. ראשון בענין חילוק ופירוד לבבות בישראל, היא עבירה שגוררת עבירות רבות, ואם מצות ואהבת לרעך כמוך

כוללת כל התורה, וצוה האר"י לאומרה קודם התפלה שמקבל עליו מצוה זו. אנחנו הולכים בתר איפכא, כי שונא לרעהו כמוהו, כי שונא לחבירו ושונא לנפשו, הלא ממצוה זו יסתעפו פארות רבות, כי אם אינו אוהבו בלבו בעונותינו הרבים, כאשר רוב ישראל המונים נחת ינחתו בשמעם דבת ותקלת חביריהם, מלבר שעוברים על מצות לאהוב ישראל, עוברים על דבר שקר, כי בפיו יאמר צר לי אחי ובלבו ישים ארבו, ואדמהדר אפיה יצחק ויאמר כן יאבדו וכדומה, ומסתעף ממנו אם מתכבד בקלונו דכל המתכבד בקלונו של חבירו אין לו עולם הבא ח"ו [ירושלמי חגיגה ב-א], עד שלבסוף חושב רעה איך לדחות אבן אחר נופל, הן מחמתו והן מגיריה דיליה כח כחו כגופו דמי:

העיקר שרואה בחבירו דבר עבירה ואינו מוחה, כאילו לא ניתן הדבר להוכיח רק לרב ומורה, אדרבה אם אני מוכיח, היצה"ר מפתה לאדם לאו כל אדם יהיה רב לשמוע בקולו, ואילו הייתי רב הייתי גם כן כמוהו, וכהנה שבושים, אבל אם חבירו עמיתו יוכיחו, אל בני, אל אחי, כלך מדרך זו, מה הנאה יש לך בעשותך מול רצון התורה ולומדיה וכהנה, ודברים אלו יפעלו פירות ביותר מאלף תוכחות שלי:

ולכך אמרו [אבות א ו] קנה לך חבר ולא קנה לך רב, כי חבר טוב תועלת יותר מרב, וזהו הכלל נכלל בכלל אהבת ישראל זה לזה כריע כאח, כי הלא אב אחד אלהי ישראל לכולנו, ולמה נחבל בעצמינו. והלא כת חנפים ושקרנים אינם רואים פני שכינה (סוטה מב. סנהדרין כג.). ואם אדם בלבו שונא לחבירו, לא ימלט מזה להחניף ולשקר בעמיתו, אבל מרפא חולי זה, הוא הדבר כאשר יתן אדם ללבו ימים באים, וגם שנאתם וגם קנאתם אבדה, ומי יודע מה יולד יום, היום אני אויב מחר אוהב, וכן להיפך ומה אני נבהל לתמורת הזמן כהפכפך איש זר, טוב לי לאחוז בתורת ה', ודורשיה לא יכשלו. והנה עיקר קיום ומצב ישראל הוא בהתחברות ואחדות, כי זה למול זה, אנו אומרים ה' אחד, והוא אומר ישראל גוי אחד, ואם כן צריך להיות אחדות גמור מבלי לשקר ח"ו, בחותמא דמלכא קדישא ישראל אשר בך אתפאר:

כי באמת כבר דרשתי פעמים רבות, כי יש בישראל יותר פאר לה' מבחמה ולבנה וכוכבי שמים כי אם הם מעידים תוקף מפעלות ה', כדכתיב, וכמושג בחוש, מ"מ הא יש הרבה מכופרים פילסופים חכמים בעיניהם, שחושבים כי עולם קדמון ואין בורא לשמש וירח ומהלכי שמים, וטבע עשהו מקדם קדומים וכמנהגו נוהג, וכמה טרחות טרח הרמב"ם לסתור דעת אריסטו - בספרו מורה נבוכים - מהשכל, וכמעט לא עלתה בידו, אמנם ישראל אשר כל עסקיהם

ושבתם וקומם הכל נסי. כי הלכו מגוי לגוי ואין א' שבידו לכלותם אף כי כל מחשבות עמים לרוע וכהנה, הביטו צור מחצבתנו תולדות אברהם יצחק יעקב, הכל בנס מוחלט. כי שרה בת צ' הולידה אחרי בלותה היתה לה עדנה, וזה מברר שיש בורא מחדש ברצון, ונפשו אותה ויעש:

וכזה שאמר ברבה [ב"ר פנ"ג-ח] ויעש ה' לשרה כאשר אמר, שהוסיפה על המאורות, כתיב הכא ויעש, וכתוב התם ויעש ה' שני מאורות וכו', וזהו הכונה. כי נס של עשיה זו שהולידה יצחק, היה יותר נס מוסיף לספר גבורת ה', מן המאורות שעשה ה' להאיר לכל עולם, אף שיש בו מגבורת ה', כי בהם יש מקום לכופרים לכפור, משאם כן בלידת יצחק, הודו כולם כי לה' נתכנו עלילות, וזהו שהוסיפה על מאורות, וזה פשוט ונכון:

אבל אימת מתפאר, בהיותנו גוי אחד בלי פירוד, וחיבור מוחלט ועצום, כי הקדושה צריך הכל בחיבור ובלי פירוד כלל, יתפרדו כל פועלי און:

וכמו אמרו ביומא [דף כב ע"ב] כתיב והיה מספר בני ישראל וכו', וכתוב אשר לא ימד ולא יספר, ומשני כאן בעושין רצונו וכאן באין עושין רצונו, ויש להבין למה תליא בזה מספר ישראל. וגם אסור לספור, והסופר מביא ח"ו קצף ונגף, כאשר היה בימי דוד שמנה ישראל, אבל ענין מה שאמרו חז"ל [ברכות מט ע"ב] אל יוציא אדם עצמו מהכלל, ובזוהר [ח"א קס ע"ב] הוסיף יותר, בשונמית שאמר לה אלישע היש לדבר לך אל המלך, היינו הקדוש ברוך הוא, ואמרה לו תוך עמי אני יושבת דלא לפקוד לה מכללא דישראל, והטעם מבואר, כי נידון עולם בתר רוב, ורוב ישראל ורוב מעשיהם כשירים, אבל אם יבוא לדון לכל א' בפני עצמו, מי גבר אשר לא ימצא בו מומים רבים ונגעים, פצע ומכה טריה בעונותינו הרבים, ולכך אסור לספור לישראל, דכשהן בכלל א', הם נדונים דרך כלל, אבל כשאתה מפרידן וסופרן א' לא', אף המשחית ושטן מביא לכל א' חשבון יפקדנו מעשיו בפרט, ומי יצדק בדיון, ולכך חס ושלום יצא קצף ויהיה נגף ח"ו, כאשר קרה בימי דוד, אך זהו אם רוב ישראל צדיקים, אבל אם ח"ו נהפך, שרוב ישראל רשעים, אם כן אדרבה יש למנות, כי אם נדון בתר כלל ורובא, יצא חמת ה' אף על צדיקים, אמנם במספר יפרדו איש מעל רעהו, רשעים יהיה משפטם חרוץ, וצדיקים ינצלו:

ולכך אמרו [ברכות לה ע"ב] כשעושין רצון ה', לא ימד ולא יספר, כי המספר אסור, משאם כן ח"ו באין עושין רצונו, אדרבה המספר צורך גדול, למלט צדיקים ונקיים שבדור, ולכך היה מספר בני ישראל, ובזה תבין מה שאמרו

חז"ל [ב"ב קכג.] בפרטן אתה מוצא ס"ט, ובכללן ע', ולמה כך, אלא כמ"ש, כי בדבר נפרד אין שכינה שורה, כי כל קדושה היא באתר דיחודא, ולכך כשישראל עושין רצון המקום וה' שורה אתם, אין לסופרם להורות על דבר פרידה ח"ו, כי צריך להיות ביחודא, וידוע במדרש [פרדר"א פל"ט] וזוהר, כי שכינה השלימה מספר ע', ולכך בכללן כשכוללן יחד, אז השכינה שורה, ואתה מוצא ע', אבל בפרטן, עלמא דפרודא, אז אין השכינה שורה, ולכך אי אתה מוצא רק ס"ט. ומזה תבין אמרם (ב"ב שם, סוטה יב,) כי יוכבד נולדה בין החומות, היינו בין גבול ארץ ישראל למצרים, והיא השלימה. ויש להבין למה היה כך, שכל ס"ט נולדו בא"י בצאת יעקב, ויוכבד לבד היא שהשלימה בין חומות, ולמה דוקא בין מצרים כנ"ל:

אמנם הענין מובן, כי מספר ע' היה מספר מכוון לע' שרים כנודע, ולא היה יכול להיות לא פחות ולא יותר, וידוע כי מעולם לא ירדה השכינה בחוץ לארץ, ואף דנאמר דירדה שכינה, היינו רק הארה בעלמא, אבל מעולם אין שכינה שורה אלא בארץ ישראל, כמבואר בגמ' (מו"ק כה,) ובזהר [ח"א קסו.] ובס' טוב ארץ, והשכינה השלימה, אך זהו כל זמן היותם בארץ ישראל, אבל בהגיעם לגבול מצרים, אז פסקה השריית שכינה גמורה, ואם כן חסר ע', ולכך תיכף באותו פעם נולדה יוכבד, להשלים החסר, ולכך לא היה אפשר שתהיה נולדת מקודם, כי אם כן היה ע"א בצירוף השכינה, ולכך לא נולדה רק בגבול מצרים, זה מסתלק וזה נולד, אל יחסר המנין:

ואם כן ראו כמה טוב החיבור ואהבת ישראל, כי האוהב לחבירו, ישים ללבו לא מצידו רק להיותו עבד ה' בן אל חי, ואני מחוייב לאהוב ה' בתכלית האהבה, ואיך לא אאהוב בנו ועבדו נאמן ביתו, אשר ידעתי כי הוא משגיח בטובתו וחפץ חסד להטיב עמו, הלא מגדר אוהב לאהוב כל אשר בשם אוהב יקרא, אף כי לאנשי ביתו חסים בצל קורתו, ואם כן אהבת ישראל, שרשו מאהבת ה' אשר זהו חלקנו ומנת כוסנו, אבל בעונותינו הרבים גם אהבת ה' אינו שלימה אצלנו, כי איך אוהבים אותו בכל לב בעזבם שקידת תורתו וההשגחה להרבות גדיים ותיישים, אוי לי אמי כי ילדתני, בראותי שפלת הדור בכל חלקי אירופה, ממש אין ישיבת לומדי תורה לשמה ישיבת לומדים מומחים שוקדים על התורה בעומק הלכה של אמת, אלא בעונותינו הרבים בפלפול של הבל מבלי הודה על האמת, אין דורש להבין דרכי התורה על בוריה, ואליכם אישים אקרא, זכו לחולקכון שעוסקים בתורה בתמידות מחיל אל חיל ילכו, אבל כל למודכם גמרא משניות מדרש של"ה, ואין אחד נותן ללב ללמוד אור החיים על בוריו לדעת הלכות תפילין, ציצית, תפלה, ברכות, נטילת ידים, וברכת המזון, הלכות שבת

והלכות יום טוב על בורים, אשרי איש שימלט ולא ישגה בהן, כי בהן הלכות רבות והידיעה להמונים מעוטה, ובפרט דיני מוקצה, מלאכת שבת ויום טוב וחול המועד, ברכות הנהנין וכדומה:

ואחשה מיורה דעה, כי יש בהן דינים, לא דיני איסור והיתר הנמסרים להורים ומורים, רק שאר דיני השוים לצרכי כל נפש אדם, כענין הסתכלות במראות הצובאות, רבו המחמירים ואומרים [שו"ע יו"ד קנו-ב] דאסור לאיש לראות במראות הצובאות, אם לא לצורך כשמסתפר או להעביר כתמי גופו וכדומה, אבל לראות במראות אם לבושיו מכוונים וכהנה, הוא בגדר לא ילבש גבר שמלת אשה, וכהנה דברים רבים, כל מה שהאיש עושה להתקשט או להתנאות, הוא לדעת רוב פוסקים בגדר לא ילבש וכו', וביחוד צריך שימור על הסתכלות במראות, כי כבר נודע מה שכתוב הזוהר [עיין פ' פקודי רס"ז ע"ב] ומקובלים, כי בכל דיוקן ודיוקן אית רוח השורה, ולכן המסתכל במראה ללא צורך כנ"ל, הרוח מתלבש בדיוקנא, ומזיק לו במותו וגורם רעה לעצמו, כי ידוע תדע, כי אין לך פרצוף וצלם תבנית עץ ואבן, שאין עליו שורה רוח ומזיק:

ומאד יש לאדם להזהר מבלי להיות בתוך ביתו פרצוף וצלם בצורה בולטת, ואפי' צורה מצוירת בכותל יש להזהר, כי אין לך צלם ודמות דלא שריה ביה רוח רעה, ובעונותינו הרבים רבו כעת, ביחוד בארץ אשכנז, אשר למדו ממעשה עמים ובתיהם מלאים צורות פסל ומסכה, ורובן בצורה בולטת תבנית אדם ורמש צפור חית ארץ, ומלבד דהוא אסור על פי הדין, ובפרט בצורת אדם הבולטת, ורוב כלים מנחושת וכסף הכל עליו פני אדם, כאשר יעשו האומנים אשר לא מבני ישראל המה, לציור ופאר, מלתא דלדידהו לית ביה מומא, ולדידן עם קדוש לה' מום עור ופסח מחבלים ומשחיתים יביאו הבית, ואלמלא נתנה רשות לעין לראות, היו חרדים ולא היו יודעים מה לעשות לרוב פחד:

ולכן הכתוב אומר [תהילים קלה, טו] עצבי הגוים כסף וזהב מעשה ידי אדם, ואין כוונת הכתוב כפשוטו שאומנים עושים אותם, כי זהו פשיטא, אבל כל העכו"ם שעבדו לעצבים, וכי לא ידעו שהם נעשים מאומנים, רק חשבו כי עליהם שורה אליל שלהם, וכן היה באמת כי שורה רוח מסאבא, ולהמכשפים היו נגלה ודבר עמם, וזהו היה כל תעתוע עבודת עכו"ם שלהם, אבל כל עניני משחיתים כבר נודע, כי הקליפות היו רק בכח קודם חטא האדם, אבל בחטא האדם יצאו לפועל, וביחוד ק"ל שנים שהוליד שידין ורוחין (עירובין יח ע"ב), והם מתדבקים בראותם תבנית אדם להיותם עלולים מאדם, ומתדבקים

בראותם אנדרטיא של אדם, ולכך נאמר מעשה ידי אדם והבן, וכהנה יתר דברים:

ליקוט גדול המקיף כל עניני לימוד תורה לשמה וגודל תועלתה, דברי התעוררות בוערים כלפיד אש - לאדמורי"ם, רבנים, דיינים, ראשי ישיבות, מגידים, דרשנים, נשיאי מוסדות, מנהלים, מלמדים, ולכל יהודי ויהודי - חובתן ואחריותן כלפי הציבור וכלל ישראל ואלפי אלפים ורבבות רבבות זכיות שביכלתן לרכוש בקלות מידי יום ביומו.

מלוקט מש"ס בבלי וירושלמי, תו"כ, ספרי ספרא, מדרשים, ילקוט וזוה"ק, ראשונים ואחרונים, רמב"ם, שו"ע ופוסקים, וספרי שו"ת, מפרשי התורה, ספרי יראים ומוסר חסידות.

(המשך אי"ה בגליון הבא)